

Titlul I. Partea generală.

Elemente de teoria generală a probelor

Capitolul I. Principiile aplicabile în materia probațiunii

§1. Principii generale

1.1. Principiul adevărului, art. 129 alin. (5)⁽¹⁾ C. proc. civ.

1. Rolul activ al instanței în aflarea adevărului

Prin decizia civilă nr. 1204/31.10.1995, Curtea de Apel Timișoara a admis recursul declarat în cauză și a casat hotărârile recurate, trimițând cauza Judecătoriei Arad, pentru rejudecare.

În adevăr, reclamanta a arătat în acțiune că pârâta ocupa corpul de clădire B fără a poseda titlu locativ, imobilul în discuție fiind în proprietatea ei.

Din extrasul C.F. nr. 2661 Rovine, rezultă că reclamanta deține în proprietate imobilul din litigiu cu nr. top. 194/b/2 compus din casă cu nr. 270 și intravilan în suprafață de 996 mp cu titlu de moștenire, iar din planul de situație rezultă că supraedificiul aflat pe acest intravilan este la rândul său compus din 3 corpuri A și B ultimul fiind construit.

În acest context, instanțele de judecată erau datoare, în virtutea rolului activ înscris în art. 129 C. proc. civ., să stăruie prin toate mijloacele de probă, pentru a descoperi adevărul și pentru a preveni orice greșală în cunoașterea faptelor, inclusiv prin efectuarea unei expertize tehnice, pârâtei revenindu-i sarcina de a face dovada dreptului de proprietate asupra corpului de clădire B, din care reclamanta a solicitat să fie evacuată.

*C.A. Timișoara, s. civ., dec. nr. 1204/31.10.1995,
în Revista juridică – Parchetul C.A. Timișoara nr. 7/1996, p. 62-63*

2. Drepturile și interesele părților. Limitele în care poate interveni instanța

Rolul activ al instanței presupune doar aflarea adevărului judiciar, instanța neputându-se substitui părții ce a beneficiat de asistența juridică a unui avocat.

Trib. București, s. a III-a civ., dec. nr. 285/1998, în C.P.J.C. 1998, p. 217

⁽¹⁾ Alin. (5) al art. 129 C. proc. civ. a fost modificat prin art. I pct. 13 din Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor (M. Of. nr. 714/26.10.2010).

3. Atitudine pasivă a reclamantului. Consecințe asupra drepturilor și intereselor sale

Chiar în ipoteza descrisă de art. 129 alin. (5) teza a II-a C. proc. civ., rolul activ nu se poate impune pe fondul unei atitudini generale pasive a reclamantului, nu poate înlocui implicarea însăși a părții, în exercitarea propriilor obligații procesuale prevăzute de art. 129 alin. (1) C. proc. civ.

*C.A. București, s. a IX-a civ. și de propr. int.,
dec. nr. 339/A/2005, în Apelul în procesul civil, p. 233*

4. Principiul adevărului. Expertiza tehnică în cazul accidentelor de circulație

Recursul este nefondat.

Din examinarea înscrisurilor aflate la dosar, rezultă că sentința a fost pronunțată cu respectarea dispozițiilor art. 129 alin. (5) C. proc. civ., potrivit cărora judecătorii sunt datori să stăruie pentru aflarea adevărului, pentru a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor.

În scopul arătat, instanța de fond a administrat proba cu expertiză, în vederea consultării unei păreri de specialitate, de natură să pună în valoare întinderea prejudiciului.

Afirmația recurentei, conform căreia la pronunțarea sentinței nu s-a așteptat răspunsul la obiecțiunile formulate cu privire la paguba directă și beneficiul nerealizat care, potrivit opiniei acesteia, a luat în considerare, nejustificat, un procent de uzură, nu își găsește temei în conținutul actelor aflate la dosar și a celorlalte probe administrate în cauză.

S-a invocat, de către recurentă, nerespectarea prevederilor art. 9 din Decretul nr. 208/1976 din textul redat de aceasta în cuprinsul cererii rezultând că, în cazul unui accident, păgubitul are dreptul la valoarea integrală a bunului, dacă gradul de uzură al acestuia nu poate fi stabilit.

Expertiza a demonstrat în cauză, față de documentația verificată și de normativele aplicabile, că pentru determinarea uzurii există criterii științifice, așa încât instanța de fond a reținut, în mod corect, sumele determinate de expertiză, scopul dispunerii acestei probe fiind tocmai consultarea unui specialist cu privire la aspectele tehnice la care se referă litigiul dedus judecării.

În condițiile unui mijloc de transport care nu a fost supus unei reparații capitale, iar despre revizia generală s-au făcut numai mențiuni care nu și-au găsit corespondentul în înscrisuri întocmite cu ocazia efectuării acesteia, față de raportul existent între kilometrii de funcționare normali și kilometrii parcurși de acel mijloc de transport, până la data accidentului, corect a fost determinată suma datorată, în funcție de gradul de uzură.

De asemenea, din raportul de expertiză se poate observa că folosul nerealizat a fost determinat științific, din calcul rezultând suma de 19.188 lei, pe care instanța de fond a avut-o în vedere la pronunțarea sentinței.

Cu această motivare, soluția de respingere a pretențiilor reclamantei a fost menținută. Conform art. 312 alin. (1) C. proc. civ., recursul a fost respins.

Trib. București, s. com., dec. nr. 210/04.04.1990, în C.P.J. com. 1990-1998, p. 603-605

5. Îmbunătățiri efectuate la imobilul proprietatea altei persoane. Rolul activ al instanței. Determinarea contravalorii îmbunătățirilor

În conformitate cu dispozițiile art. 129 și art. 130 C. proc. civ., judecătorii sunt datori să stăruie prin toate mijloacele de probă pentru aflarea adevărului.

În cauză, instanța trebuie să asigure părâtului dovedirea lucrărilor executate la imobilul reclamantului, lucrări care îi profită imobilului proprietatea reclamantului.

Pentru administrarea tuturor probelor și pentru stabilirea corectă a contravalorii investițiilor făcute de părât, au fost casate cele două hotărâri și cauza a fost trimisă spre o nouă judecare la instanța de fond.

C.A. Cluj, s. civ., dec. nr. 576/07.04.1998, în B.J. 1998, p. 29-31

6. Lipsa rolului activ al instanței, invocată prin motivele de apel. Obligațiile procesuale ale părții înseși. Principiul disponibilității părților, limită a rolului activ al instanței

La termenul din 02.02.2005, reclamantul nu s-a prezentat în fața primei instanțe nici personal și nici prin reprezentant, fără a justifica în vreun fel absența sa, contrar susținerilor în motivarea căii de atac; astfel, nu s-a depus la dosar o cerere de amânare a cauzei din motive medicale, pe care instanța să o fi ignorat, context în care, în mod corect, s-a procedat la soluționarea cauzei în fond.

Această concluzie este confirmată de faptul că, prin cererea de chemare în judecată, nu s-au indicat mijloacele de probă propuse în susținerea pretențiilor, în conformitate cu art. 112 C. proc. civ., posibil a fi administrate sub rezerva încuviințării la prima zi de înfățișare, respectiv la termenul din 02.02.2005 (împlinită după termene succesive la care s-a constatat neregularitatea procedurii de citare cu părâta).

În aceste condiții, nu se poate imputa instanței neadministrarea probei cu expertiză tehnică, pe a cărei absență în ansamblul probator a fost motivată soluția de respingere în fond a pretențiilor, cât timp reclamantul nu a înțeles să se prevealeze de atare dovadă în cauză.

Conform art. 129 alin. (1) C. proc. civ., părțile au obligația să-și probeze pretențiile și apărările, totodată, să urmărească desfășurarea și finalizarea procesului, îndatoriri ce ar fi implicat propunerea probelor fie prin cererea introductivă, fie la prima zi de înfățișare, ceea ce nu s-a întâmplat în cauză, mai mult, partea nu a justificat absența de la 02.02.2005, când ar fi putut formula solicitarea de probatorii, în condițiile art. 132 C. proc. civ.

Reclamantul nu poate invoca neîndeplinirea obligațiilor procesuale de către instanța de judecată, câtă vreme este în culpă în ceea ce privește îndeplinirea propriilor obligații, motiv pentru care curtea a înlăturat susținerile apelantului-părât relative la neexercitarea rolului activ al instanței și încălcarea dreptului părții la apărare.

Mai mult, dovada pe care reclamantul susține că a fost în imposibilitate de a o înfățișa instanței, aceea privind interesul legitim în promovarea acțiunii în anularea brevetului, ar fi putut fi depusă în faza apelului, cu caracter devolutiv, în sensul atașării la cererea de apel a înscrisurilor privind statutul reclamantului de persoană fizică autorizată în domeniul sticlăriei și vitraliilor, conform art. 298, cu referire la art. 112 pct. 5 C. proc. civ.

Or, apelantul nu a înțeles să producă această dovadă nici în prezenta fază procesuală, când ar fi fost posibilă reevaluarea cauzei sub toate aspectele reținute de prima instanță și administrarea probelor, în acord cu art. 295 C. proc. civ.

Față de considerentele expuse, curtea a constatat că apelul nu este fondat și l-a respins ca atare, făcând aplicarea dispozițiilor art. 296 C. proc. civ.

*C.A. București, s. a IX-a civ. și de propr. int.,
dec. nr. 339/A/06.10.2005, în Apelul în procesul civil, p. 232*

7. Probe. Constatări cuprinse într-o ordonanță de scoatere de sub urmărire penală. Îndatorirea instanței

Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală, dată de procuratură, nu reprezintă o hotărâre judecătorească și, deci, constatările pe care le cuprinde nu pot fi opuse cu putere de lucru judecat în fața instanței civile. Ca atare, această instanță nu-și poate întemeia soluția pe asemenea constatări, ci are îndatorirea să-și exercite rolul activ și să administreze ea însăși probele necesare pentru a stabili cu certitudine situația de fapt.

T.S., s. civ., dec. nr. 975/14.06.1978, în C.D. 1978, p. 259

1.2. Principiul rolului activ al judecătorului

1.2.1. Obligația judecătorului de a pune în vedere părților drepturile și obligațiile ce le revin în calitatea lor de părți în proces și de a stăruii în toate fazele procesuale pentru soluționarea amiabilă a procesului [art. 129 alin. (2) C. proc. civ.]

8. Principiul adevărului. Drepturile și interesele părților

În ceea ce privește rolul activ al judecătorului, prevăzut de art. 130 alin. (2) C. proc. civ., judecătorul nu se substituie voinței părților, fiind însă obligat să descopere adevărul și să dea părților ajutor activ în apărarea drepturilor și intereselor legitime.

C.A. Constanța, s. civ., dec. nr. 452/1994, în C.P.J.C. 1993-1994, p. 134

Notă: În actuala reglementare, dispozițiile art. 130 alin. (2) C. proc. civ. se regăsesc în art. 129 alin. (5) C. proc. civ.

9. Redactare defectuoasă a capetelor de cerere. Rol activ al instanței. Identificare a scopului urmărit de reclamant prin promovarea acțiunii

Deși, prin întregirea de acțiune făcută înaintea primei instanțe, reclamantul a solicitat *in terminis* doar anularea parțială a încheierii de intabulare a dreptului de proprietate al pârâtului cu privire la terenul în litigiu, precum și înscrierea propriului său drept de proprietate asupra aceluiași imobil, fără a cere în mod expres și radierea dreptului de proprietate al pârâtului, este în afara îndoielii că intenția sa a fost aceea de a obține o corespunzătoare rectificare de carte funciară prin înlăturarea unei înscrieri tabulare favorabile pârâtului și privitor la care reclamantul a susținut caracterul ei nelegal.

Or, în interpretarea cererilor făcute de părți, instanțele sunt datoare, în aplicarea dispozițiilor art. 129 alin. (2) teza finală și art. 84 C. proc. civ., să identifice intenția lor reală și scopul urmărit de ele prin investirea instanței, neputându-se considera că neîntrebuințarea unui anume termen în cuprinsul unui capăt de cerere împiedică instanța de la a-i da o corespunzătoare interpretare, atâta vreme cât, din motivare, dar și din termenii folosiți la

formularea cererii, rezultă în mod limpede conținutul ei și limitele în care partea înțelege a investi instanța.

Astfel fiind, în cauză este de netăgăduit că, prin cererea adresată primei instanțe, reclamantul a solicitat rectificarea cărții funciare, fiind fără însemnătate că nu a folosit și termenul „radiere”, pentru a obține rectificarea unora dintre înscrierile făcute în cartea funciară.

Este deci nefondată critica formulată, prin primul motiv de recurs, pentru identitate de rațiune trebuind considerată nefondată și critica privitoare la inexistența unei cereri de dezmembrare a corpului funciar de sub nr. top. 3632/4/1, cu dezlipirea terenului în litigiu, aceste operațiuni fiind impuse de soluționarea capătului de cerere privitor la intabularea dreptului de proprietate al reclamantului și în care ele se găseau implicit cuprinse.

Nu poate fi primită nici susținerea că radierea parțială a dreptului de proprietate al părâtului nu își găsește corespondent în ipotezele înfățișate de art. 34 din Decretul-lege nr. 115/1938, fiind vădită inopozabilitatea față de reclamant a sentinței civile nr. 2246/1996 a Judecătoriei Vișeu de Sus – respectivul nu era parte în procesul finalizat prin această hotărâre. Totodată, față de împrejurarea că asupra terenului în litigiu i s-a reconstituit reclamantului dreptul de proprietate conform Legii nr. 18/1991, prin titlul de proprietate nr. 4002166/06.02.1995, sunt incidente dispozițiile art. 34 pct. 1, în raport de care rectificarea unei intabulări se poate cere atunci când înscrierea sau titlul în temeiul căruia s-a săvârșit nu au fost valabile.

C.A. Cluj, s. civ., dec. nr. 1397/2000, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Iurisprudentia nr. 1/2001, p. 125-126

1.2.2. Obligația instanței de a ordona din oficiu probele pe care le consideră necesare și de a pune în dezbaterea părților orice împrejurări de fapt sau de drept care ar putea conduce la dezlegarea cauzei, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau întâmpinare [art. 129 alin. (4) C. proc. civ.]

10. Nedepunerea notificării în termenul prevăzut de Legea nr. 10/2001. Acte medicale ce atestă imposibilitatea obiectivă în care s-a aflat reclamanta. Obligația judecătorului de a stăruii în aflarea adevărului conform art. 129 alin. (5) C. proc. civ. Consecințe

La 13.05.2003 reclamanta a formulat o notificare pentru obligarea la despăgubiri bănești pentru imobilul situat în București.

Comisia Municipiului București pentru aplicarea Legii nr. 10/2001 și a H.G. nr. 614/2001 a respins cererea pentru depunerea notificării ca fiind peste termenul prevăzut de Legea nr. 10/2001 și art. 21 alin. (1).

În contestația adresată instanței reclamanta a solicitat repunerea în termen, invocând starea maladivă în care s-a aflat pe perioada 2000-2003 și care a împiedicat-o să respecte termenul prevăzut de Legea nr. 10/2001 de depunere a notificării.

Tribunalul București și Curtea de Apel București au respins contestația, considerând că petiționara nu a făcut dovada perioadei când s-a aflat în imposibilitatea de a acționa, certificatele medicale depuse atestând că ea suferă de bolile arătate și că este în evidență medicală pentru acestea. S-a mai susținut că petiționara putea da procură unei alte persoane pentru conservarea dreptului.

Deși petiționara a solicitat și proba cu martori, instanța de fond a respins această probă și a judecat cauza la primul termen de judecată. Soluția a fost motivată pe nedovedirea faptelor pretinse. De aceeași superficialitate în analizarea cauzei deduse judecății a dat dovadă și curtea de apel care a apreciat utile cauzei numai înscrierile pe care le-a

considerat insuficiente însă, în probarea incapacității pretinse de reclamantă în împiedicarea de a depune notificarea în termen.

Din certificatul medical nr. 871/15.10.2004 eliberat de același medic I.M., rezultă amănunte în plus în legătură cu pacienta V.D., și anume că aceasta a suferit în februarie 2001 un accident vascular cerebral care a necesitat internare de urgență, pacienta fiind în imposibilitate de comunicare și deplasare, a prezentat hemipareză dreapta, iar în prezent prezintă dificultate în deplasare.

Și în apel reclamanta a solicitat proba cu martori pentru a dovedi situația în care s-a aflat, că este singură, fără familie și că a fost internată în perioada 2001-2003.

Proba i s-a respins ca irelevantă, fără ca instanța de apel, care a judecat tot la primul termen, să depășească constatarea că petiționarea nu a dovedit perioada când s-a aflat în această capacitate.

Potrivit art. 129 C. proc. civ., judecătorul este ținut să judece în limitele cauzei cu care a fost sesizat și dacă consideră necesar și pentru aflarea adevărului este obligat să stăruie în completarea probatoriului propus de parte.

Or, în cauză, din contră, instanțele au limitat probatoriul propus, refuzând sistematic proba cu martori care ar fi elucidat situația socială a petiționarei și nici nu s-au preocupat, față de înscrisurile depuse, să ceară precizări de la unitatea sanitară care a avut-o în îngrijire pe bolnavă.

Boala acesteia, una nu ușoară, și cu consecințe din cele mai severe pentru existența socială și fizică a pacientului, putea determina solicitarea de date suplimentare dacă cele oferite de certificatele medicale depuse la dosar au fost considerate insuficiente.

Din certificatul medical nr. 871/15.10.2004, rezultă în mod expres că accidentul vascular cerebral cu hemipareză pe dreapta a avut loc în februarie 2001.

Adeverințele medicale eliberate la 2.02.2008 indică că pacienta a fost internată în perioada 08.02.2001-28.02.2002 pentru accident vascular cerebral. Un nou accident vascular cerebral l-a suferit pacienta la 01.03.2002 și a fost internată din 01.03.2002 la 06.05.2003.

Instanța de apel, reținând motivarea că nu s-a făcut dovada perioadei de imposibilitate de a acționa, oferă o motivare străină de datele concrete ale cauzei cu care a fost sesizată.

Constatând că toate împrejurările de fapt mai sus expuse rezultă din probele administrate în cauză, se constată că în mod netemeinic instanțele au respins contestația, constatând că petiționara a depus, peste termen, notificarea.

În mod nejustificat nu s-au luat în examinare actele medicale depuse la dosar. Din acestea rezultă că din 02.02.2001, de când a suferit un accident vascular cerebral soldat cu paralizia părții drepte a organismului, petiționara s-a aflat în incapacitate fizică de deplasare, raționare și acțiune. În intervalul de până în 06.05.2003, aceasta a mai suferit un asemenea atac, la 01.06.2003.

Un asemenea handicap locomotor, în primul rând, și cu consecințe severe de comunicare, cum relevă actele medicale, justifică lipsa de acțiune a reclamantei în termenul prevăzut de Legea nr. 10/2001 și explică de ce aceasta a adresat notificările (cea din procesul de față și cea din cauza deja soluționată) abia la 13.05.2003. Imposibilitatea în care s-a aflat reclamanta a împiedicat-o și să delege o altă persoană să se ocupe de interesele sale. În acest sens s-a dovedit că fiica sa este, potrivit actului de la dosar, cetățean italian care domiciliază în Florența, iar cu autoritate de lucru judecat s-a stabilit (în dosarul nr. 102/2004 al Curții de Apel București, în care s-a pronunțat decizia nr. 113/14.04.2005, definitivă și irevocabilă prin nerecurare) că, după suferirea acestui accident cerebral, nu s-a mai putut comunica cu reclamanta care nu a mai putut vorbi și nu mai era coerentă.

Pe cale de consecință, s-a constatat că reclamantei nu i se aplică sancțiunea prevăzută de art. 21 alin. (5) din Legea nr. 10/2001, prevedere menită să sancționeze o atitudine de pasivitate vinovată, care nu se poate reține în privința reclamantei-recurente.

Așadar, văzând dispozițiile art. 103 C. proc. civ., dispoziții care se aplică prin asimilare și dreptului substanțial, s-a constatat că reclamanta a depus în termen notificarea.

Ca urmare, constatând că instanțele au pronunțat o soluție nelegală și netemeinică, soluționând cauza pe excepție, a fost admis recursul împotriva deciziei nr. 168/A/2005 a Curții de Apel București, Secția a III-a civilă, care a fost casată și, în consecință, a fost admis apelul reclamantei împotriva sentinței civile nr. 805/2004 a intimatei-recurente care a fost desființată.

Cauza a fost trimisă la aceeași instanță pentru rejudecarea în fond.

I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 3537/04.04.2006, în Legalis

11. Rol activ al instanței în administrarea probelor. Conținut

Chiar dacă prima instanță a solicitat părâtei să indice modalitatea de calcul a pensiei, aceasta depunând pentru fiecare termen diferite acte prin care a dat curs solicitărilor, în final instanța de fond a apreciat că singura modalitate de verificare a cuantumului pensiei la care este îndreptățit reclamantul este efectuarea unei expertize contabile.

În virtutea rolului activ, instanța, având în vedere importanța acestei probe în soluționarea dosarului, importanță recunoscută în considerentele sentinței, avea obligația de a o pune în discuția părților, urmând ca în funcție de opțiunea acestora să dispună.

C.A. Târgu-Mureș, s. civ., dec. nr. 896/R/2005, în B.J. 2005, p. 112

12. Partaj judiciar. Stabilirea valorii actuale de circulație a bunurilor. Rolul activ al instanței – ordonarea din oficiu a probei cu expertiza pentru stabilirea valorii actuale a bunului

În aplicarea principiului egalității copartajaților la efectuarea partajului, trebuie luată în considerare valoarea bunului de la data judecării, iar nu valoarea existentă la momentul nașterii stării de indiviziune. În acest mod, diminuarea valorii prin uzura morală sau fizică, la fel ca și sporul de valoare, în lipsa unei convenții contrare și în măsura în care nu este rezultatul activității vreunuia dintre coproprietari, se impută asupra drepturilor tuturor copartajaților sau, dimpotrivă, le profită tuturor, iar nu numai unuia singur dintre ei.

Pentru a se asigura deplina echitate în efectuarea partajului unei locuințe, evaluarea trebuie să fie făcută, de regulă, la valoarea de circulație. În virtutea principiului disponibilității, părțile pot însă achiesa la o altă valoare, mai ales atunci când împărțirea se face în natură, prin formarea de loturi ce se atribuie părților. Când însă nu este posibil partajul în natură, instanțele sunt datoare să administreze toate probele necesare pentru stabilirea valorii actuale de circulație a bunului, ținându-se seama de o serie de criterii, precum: materialele încorporate în clădire, finisajele, gradul de confort, gradul de seismicitate, locul situării, starea ei actuală, prețurile practicate în localitatea respectivă pentru imobile similare etc.

Sub acest aspect, instanța de judecată este obligată să ia în discuție administrarea oricărui mijloc de probă permis de lege.

C.S.J., s. civ., dec. nr. 1715/22.09.1992, în Dreptul nr. 10-11/1993, p. 121

13. Determinarea exactă a imobilului. Ordonarea probelor necesare în acest sens

Prin sentința civilă nr. 682/1994, Judecătoria Caransebeș a respins acțiunea în revendicare intentată de reclamant, reținând că, din expertizele efectuate în cauză, rezultă că pârâta nu folosește terenurile revendicate de acesta, ci un cu totul alt teren.

Apelul declarat în cauză a fost admis de Tribunalul Caraș-Severin, care, în decizia civilă nr. 1097/1995, a schimbat hotărârea pronunțată de judecătorie și a admis acțiunea intentată de reclamant, obligând pârâta să lase acestuia în deplină proprietate terenul înscris în C.F. nr. 2108 Luncavița, nr. top. 180/2, în suprafață de 2356 mp.

Curtea de apel, prin decizia civilă nr. 396/1996, a admis recursul declarat de pârâtă, a casat cele două hotărâri cu trimitere spre rejudecare la instanța de fond, cu motivarea că, în acțiunea introductivă, reclamantul nu a indicat în concret ce anume suprafețe de teren înțelege să revendice, ci numai numărul de carte funciară la care figurează înscrise nu mai puțin de șase numere topografice, pentru ca, în ședința publică din 29.09.1993, asistat de avocat, să indice două numere topografice.

Expertizele efectuate în cauză au stabilit că aceste terenuri nu sunt folosite de pârâtă, situație în care, conform art. 129 C. proc. civ., instanțele aveau obligația de a proceda și la administrarea altor probe pentru aflarea adevărului, cu atât mai mult cu cât un expert menționează că terenul revendicat de reclamant este moștenit de pârâtă de la socrii ei, iar din anul 1960 a plantat pe el pomi fructiferi.

C.A. Timișoara, dec. civ. nr. 396/1996, în Revista cercului juridic bănățean nr. 6/1996, Ed. Helicon, p. 117

14. Punerea în discuția părților

Președintele poate să pună în dezbaterea părților orice împrejurări de fapt sau de drept care duc la dezlegarea pricinii, chiar dacă nu sunt cuprinse în cerere sau întâmpinare, însă instanța nu poate pronunța hotărârea în temeiul unui mijloc procedural pe care nu l-a pus, în prealabil, în discuția părților.

Verificând prima critică formulată de reclamantă, s-a constatat că în preambulul deciziei recurate nu s-a consemnat punerea în discuție a excepției privind lipsa interesului în promovarea acțiunii, excepție ridicată din oficiu de instanță, în motivarea soluției adoptate, fără a da posibilitatea reclamantei să-și formuleze apărările în prealabil.

Sub acest aspect, decizia a fost privită ca nelegală, critica încadrată în prevederile art. 304 pct. 9 C. proc. civ., ca întemeiată, împrejurarea că excepția despre care s-a făcut vorbire nu a fost pusă în discuția părților, echivalent cu necercetarea fondului cauzei, a impus soluția admiterii recursului, în temeiul art. 312 alin. (5) C. proc. civ., cu consecința casării deciziei și trimiterii cauzei spre rejudecare aceluiași tribunal.

Notă: Decizia este greșită în ceea ce privește casarea cu trimitere.

Soluționarea cauzei pe cale de excepție reprezintă, într-adevăr, o necercetare a fondului cauzei și, în ipoteza în care instanța de recurs constată că excepția a fost admisă în mod greșit, casarea cu trimitere se impune în baza dispozițiilor art. 312 alin. (5).

În speță însă, instanța de recurs nu a stabilit dacă excepția a fost sau nu corect admisă, ci s-a limitat a constata că ea nu a fost pusă în discuția părților, recurentul neavând posibilitatea de a se apăra pe acest aspect.

O atare soluție a instanței încalcă, într-adevăr, principiul dreptului la apărare și produce părți care a pierdut procesul o vătămare, în sensul art. 105 alin. (2) C. proc. civ.,

însă anularea actului procedural, respectiv casarea hotărârii recurate, nu este singurul remediu posibil într-o atare situație.

Instanța de recurs putea pune ea însăși în discuția părților excepția lipsei de interes în promovarea acțiunii și, în funcție de rezultatul deliberărilor pe acest aspect, să păstreze hotărârea recurată sau să dispună casarea cu trimitere, pentru judecarea în fond a pricinii, în temeiul art. 304 pct. 5 și art. 312 alin. (5) C. proc. civ.

C.A. Pitești, s. civ., dec. nr. 1797/R/2005, în G. Boroi, O. Spineanu-Matei, Codul de procedură civilă adnotat, p. 292-293

1.2.3. Obligația instanței de a ordona din oficiu dovezile pe care le consideră necesare pentru susținerea cauzei chiar dacă părțile se împotrivesc [art. 129 alin. (5) C. proc. civ.]

15. Principiul rolului activ al instanțelor. Limite. Corelația cu obligația părților de a-și proba pretențiile conform art. 129 alin. (1) C. proc. civ.

În ceea ce privește modul de aplicare a legii, din punct de vedere procedural, curtea a apreciat că legalitatea măsurii adoptate de instanța de fond – confirmată de instanța de apel – cu privire la administrarea probei cu expertiză prețuitoare bunuri mobile poate fi analizată exclusiv din perspectiva rolului activ al instanței, fapt intenționat, de altfel, chiar de către recurentă, care a enunțat explicit acest principiu prin concluziile scrise, invocând prevederile art. 129 C. proc. civ.

Or, atare critici se încadrează în cazul de casare prevăzut de art. 304 pct. 5, pe de o parte, fiind vorba despre o normă de procedură (cazul descris la pct. 9 vizând exclusiv normele de drept substanțial), totodată în virtutea consecințelor pe care le-ar produce admiterea recursului, anume desființarea ambelor hotărâri pronunțate de instanțele de fond și continuarea judecării de la actul de procedură constatat nul.

Din această perspectivă, s-a reținut că reclamanta a investit instanța de judecată cu o cerere în anularea testamentului autentificat sub nr. 888/22.09.1999 de defuncta D.I., în ceea ce privește legatul bunurilor mobile în favoarea pârâtei, iar, în subsidiar, reducțiunea legatului la limita rezervei succesoriale.

În conformitate cu prevederile art. 129 alin. (2) C. proc. civ., la termenul din 09.12.2003, instanța a pus în discuție necesitatea efectuării în cauză și a unei expertize prețuitoare bunuri mobile, în considerarea existenței și a unor asemenea bunuri în patrimoniul succesoral, pentru care defuncta a dispus *mortis causa* în favoarea reclamantei.

Constatând refuzul reclamantei, prin apărător, de a achita onorariul pentru proba în discuție, instanța a declarat închise dezbaterile și a pronunțat o hotărâre intermediară, în temeiul art. 673 alin. (5) C. proc. civ., respingând atât cererea în anularea testamentului, cât și cea în reducțiunea liberalității excesive.

Recurenta a criticat atare măsură sub două aspecte, prin ordonarea susținerilor constatăndu-se că se pretinde, în fapt, că: expertiza tehnică mobilă nu era necesară soluționării cauzei, însă nu în sine, prin prisma obiectului probațiunii, ci în contextul renunțării reclamantei la bunurile mobile, din cauza văditei lipse de valoare economică a acestora, totodată, al poziției pârâtei cu privire la bunurile mobile, pe care le-a recunoscut, astfel cum au fost enumerate de către reclamantă, chiar a susținut includerea acestora în masa succesorală și a fost de acord cu plata expertizei; pe de altă parte, dacă a apreciat că expertiza este absolut necesară soluționării cauzei, instanța trebuia să ordone efectuarea sa, chiar în pofda opoziției părților.

Curtea a apreciat că instanța de fond a evaluat corect necesitatea efectuării în cauză a expertizei tehnice relative la bunurile mobile, măsură confirmată de instanța de apel.

Pretinsa renunțare a reclamantei la bunurile mobile nu avea nicio valoare în stadiul procesual în care a intervenit măsura instanței supusă controlului judiciar, în condițiile în care nu poate fi asimilată unei neacceptări a legatului, implicit neacceptării succesiunii, atare act fiind contrazis de pretențiile reclamantei deduse judecății.

Declarația părții poate fi luată în considerare numai în faza partajului propriu-zis, în sensul atribuirii bunurilor către pârâtă, motiv pentru care nu are relevanță din punctul de vedere al utilității administrării probei.

Această din urmă apreciere este determinată exclusiv de necesitatea stabilirii valorii și a bunurilor mobile, câtă vreme acestea există în masa succesorală, în aplicarea dispozițiilor art. 849 C. civ., potrivit cărora reducțiunea liberalității excesive, adică a celei ce încalcă rezerva cuvenită descendenților și celorlalți succesori rezervatari, presupune două operațiuni succesive, corect identificate de instanța de fond: stabilirea valorii bunurilor existente în patrimoniul autorului, la data decesului; scăderea pasivului moștenirii din valoarea bunurilor succesoriale existente pentru a se obține activul net, rezerva reprezentând o cotă parte din totalul astfel obținut.

În aceste condiții, cât timp bunurile mobile se regăsesc în patrimoniul succesoral la data decesului, este obligatorie evaluarea lor, în caz contrar fiind imposibilă calcularea cotității disponibile (partea care încalcă rezerva) și reducțiunea legatului excesiv.

Evaluarea este obligatorie chiar dacă bunurile în discuție formează obiectul altui legat, pentru care s-a solicitat, la rându-i, reducțiunea, acest legat cu titlu particular fiind plătit (dacă este cazul) ulterior reducțiunii legatului excesiv.

Nu are relevanță, așadar, dacă reclamanta intenționează sau nu să intre în posesia bunurilor ce i-au fost testate, de altfel nici opoziția sa la includerea acestora în masa succesorală, câtă vreme, după cum a arătat însăși recurenta, instanța a reținut, pe baza probelor administrate, existența lor în patrimoniul succesoral (constatare ce nu a fost contestată de reclamantă și nici nu ar fi putut fi cenzurată de această instanță de control judiciar, reprezentând un aspect de fapt ce excede cazurilor limitativ descrise de art. 304 C. proc. civ.).

Afirmația reclamantei că bunurile mobile nu aveau valoare economică nu putea fi acceptată *tale quale*, fiind susceptibilă de dovadă tocmai prin mijlocul de probă în discuție.

Proba în discuție nu face parte din categoria celor pentru care este necesară intervenția fermă a instanței de judecată, chiar dacă părțile se împotrivesc, în aplicarea art. 129 alin. (5) C. proc. civ., normă la care a făcut referire recurenta în motivarea căii de atac.

Reducțiunea liberalității excesive constituie o modalitate legală de protecție a moștenitorilor rezervatari, respectiv a anumitor succesori legali care sunt vătămați prin întocmirea legatului prin care se dispune și asupra părții cuvenite conform devoluțiunii legale. Aceasta nu operează de drept, ci doar la cererea moștenitorului căruia i-a fost încălcată rezerva, fie pe cale de acțiune, fie pe cale de excepție, conform art. 848 C. civ.

Caracterul operațiunii de beneficiu legal, posibil a fi valorificat doar prin voința titularului, căruia îi revine, de altfel, sarcina probei depășirii rezervei, în temeiul dispozițiilor art. 1169 C. civ., implică obligativitatea unei atitudini active în plan procesual în sensul probării pretențiilor, al urmării desfășurării și finalizării procesului, în temeiul art. 129 alin. (1) C. proc. civ.

Pe de altă parte, rolul activ descris de art. 129 alin. (5) vizează intervenția instanței de judecată în scopul aflării adevărului, pentru determinarea stării de fapt și de drept din speță, atunci când este investită cu situație de fapt ori raporturi juridice complexe, iar

probele administrate la propunerea părților sunt vădit insuficiente sau nici nu au fost propuse.

Or, depășirea rezervei reprezintă un fapt a cărui clarificare presupune doar calcule aritmetice, pe baza valorilor bunurilor succesoriale stabilite de expert ori necontestate de părți.

Intervenția instanței în atare împrejurări ar echivala cu substituirea părții în efectuarea unui act procedural – propunerea unei dovezi atunci când complexitatea cauzei nu o impune, așadar, cu încurajarea atitudinii culpabile a părții căreia îi revine sarcina probării pretențiilor, cu consecința ruperii echilibrului procesual, printr-o atitudine părtinitoare a instanței, de natură a defavoriza și prejudicia cealaltă parte în proces.

Dimpotrivă, instanța are obligația, în virtutea art. 129 alin. (2), de a respecta principiul contradictorialității și celelalte principii procesuale, printre care și cel al egalității părților, inclusiv în plan probator, precum și de a veghea la respectarea dispozițiilor legale.

În speță, instanța de fond și-a îndeplinit aceste îndatoriri, de vreme ce a respectat normele privind sarcina probei în cauză, și nu a permis concursul său în vătămarea intereselor celeilalte părți în proces (care ar fi urmat să suporte reducțiunea legatului celor trei bunuri imobile).

Pentru această rațiune, ținând de asigurarea egalității părților, instanța de fond a procedat corect, nedispunând administrarea expertizei prin plata onorariului de către pârâtă, chiar dacă din cuprinsul încheierii de ședință de la 09.12.2003 reiese că aceasta, după un refuz inițial, a acceptat această plată.

Față de considerentele expuse, curtea a constatat că instanța de fond și-a exercitat corespunzător rolul activ în raport cu măsura contestată de recurentă, nefiind întrunit cazul de casare prevăzut de art. 304 pct. 5 C. proc. civ.

Curtea a înlăturat susținerile recurentei relative la măsura instanței de apel de respingere a solicitării sale de administrare a probei testimoniale în sprijinul pretențiilor privind anularea testamentului, întrucât măsura excede controlului judiciar al instanței de recurs: aceasta reflectă aptitudinea instanței de apreciere a pertinentei, concludenței și utilității unui mijloc de probă propus spre administrare, ce nu poate fi verificată din perspectiva respectării dispozițiilor procedurale în materia probațiunii.

Ca atare, critica concepută cu acest obiect nu este susceptibilă de evaluare din perspectiva cazului descris de art. 304 pct. 9, cu atât mai puțin a celorlalte cazuri, drept pentru care curtea a respins recursul ca nefondat, făcând aplicarea dispozițiilor art. 312 alin. (1) C. proc. civ.

*C.A. București, s. a IX-a civ. și de propr. int.,
dec. nr. 75/14.04.2005, în P.R. nr. 1/2006, p. 124-129*

16. Ordonarea din oficiu a dovezilor. Împotrivire părți. Consecințe

Deși atât prevederile cu valoare de principiu cuprinse în art. 129 alin. (5) teza finală C. proc. civ., cât și cele de aplicație particulară în materia probei cu expertiza cuprinse în art. 201 alin. (1) C. proc. civ. îngăduie instanței să ordone chiar din oficiu, trecând peste împotrivirea părților, administrarea unei probe, este subînțeles că atunci când administrarea probei implică cheltuieli, iar partea interesată refuză avansarea lor, ordonarea din oficiu a dovezii nu mai apare ca posibilă.

Trimit la această concluzie și dispozițiile art. 170 alin. (1) C. proc. civ., potrivit cărora în cazul în care s-a încuviințat o cercetare locală, expertiză sau dovadă cu martori, partea este obligată ca, în termen de 5 zile de la încuviințare, să depună suma statornicită de